

Utrikesutskottets betänkande 2022/23:UU9

Strategisk exportkontroll 2022 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelse 2022/23:114 till handlingarna och att samtliga motionsyrkanden avslås. I betänkandet behandlas frågor om exportkontroll av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. I betänkandet finns fyra reservationer (SD, V).

Behandlade förslag

Skrivelse 2022/23:114 Strategisk exportkontroll 2022 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Cirka 15 yrkanden i följdmotioner till skrivelsen. Ett motionsyrkande från allmänna motionstiden 2022/23.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Bakgrund	4
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Övergripande frågor	5
Regelverket för krigsmaterielexport	7
Tillämpning av regelverket.....	11
Skrivelsen.....	14
Motion som bereds förenklat.....	15
Reservationer	16
1. Övergripande frågor, punkt 1 (SD).....	16
2. Regelverket för krigsmaterielexport, punkt 2 (SD)	17
3. Regelverket för krigsmaterielexport, punkt 2 (V).....	17
4. Tillämpning av regelverket, punkt 3 (V)	20
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	24
Skrivelsen.....	24
Följdmotionerna	24
Motion från allmänna motionstiden 2022/23	26
<i>Bilaga 2</i>	
Motion som avstyrks av utskottet	27

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Övergripande frågor

Riksdagen avslår motion

2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3.

Reservation 1 (SD)

2. Regelverket för krigsmaterielexport

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 1–4 och 13–15 samt

2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (V)

3. Tillämpning av regelverket

Riksdagen avslår motion

2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 5–12.

Reservation 4 (V)

4. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2022/23:114 till handlingarna.

5. Motion som bereds förenklat

Riksdagen avslår det motionsyrkande som finns upptaget under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 1 juni 2023

På utrikesutskottets vägnar

Aron Emilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Aron Emilsson (SD), Morgan Johansson (S), Magdalena Thuresson (M), Alexandra Völker (S), Olle Thorell (S), Linnéa Wickman (S), Joar Forssell (L), Ann-Sofie Alm (M), Håkan Svenneling (V), Magnus Berntsson (KD), Kerstin Lundgren (C), John E Weinerhall (M), Jacob Risberg (MP), Yasmine Eriksson (SD), Johan Büser (S), Katarina Tolgfors (M) och Gustaf Göthberg (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2022/23:114 Strategisk exportkontroll 2022 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden, följdmotioner som väckts med anledning av skrivelsen samt en motion om strategisk exportkontroll från den allmänna motionstiden 2022/23. Ett motionsyrkande bereds förenklat, se bilaga 2.

Under utskottets myndighetsdag den 23 november 2022 informerade generaldirektör Carl Johan Wieslander, Inspektionen för strategiska produkter (ISP), utskottet om myndighetens verksamhet.

Bakgrund

Regeringen redogör årligen sedan 1985 för sin politik på området exportkontroll i en skrivelse till riksdagen. Den senaste skrivelsen (skr. 2021/22:114) behandlades i betänkande 2021/22:UU9.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för den svenska exportkontrollpolitiken när det gäller krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden under 2022. Skrivelsen innehåller också en redovisning av den export som har förekommit under året. Dessutom beskrivs samarbetet inom Europeiska unionen (EU) och i andra internationella forum när det gäller strategisk exportkontroll av såväl krigsmateriel som produkter med dubbla användningsområden. Regeringen redogör också för Sveriges donationer av krigsmateriel till Ukraina och för konsekvenserna för exportkontrollen av Sveriges ansökan om Natomedlemskap.

Utskottets överväganden

Övergripande frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionen med hänvisning till pågående arbete.
Jämför reservation 1 (SD).

Skrivelsen

I skrivelsen redovisar regeringen politiken när det gäller den strategiska exportkontrollen under 2022, dvs. exportkontrollen av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Med termen produkter med dubbla användningsområden (PDA) avses produkter tillverkade för civilt bruk, som även kan användas för tillverkning av massförstörelsevapen eller krigsmateriel.

Den första skrivelsen om strategisk exportkontroll överlämnades 1985. Sverige var då bland de första länderna i Europa med att redovisa det gångna årets aktiviteter på området. Skrivelsen har sedan dess utvecklats från en kortfattad sammanställning av svensk krigsmaterielexport till en omfattande redogörelse för svensk exportkontrollpolitik i dess helhet. Parallellt med den svenska redovisningen har medlemsstaterna i EU sedan 2000 gradvis utvecklat en gemensam och detaljerad redovisning.

De extraordinära omvärldshändelserna och ökad uppmärksamhet på Sveriges säkerhetspolitiska läge påverkade även ISP och innebar utökade uppgifter för myndigheten. ISP är förutom tillståndsmyndighet i exportkontrollärenden, även behörig myndighet när det gäller sanktionerna mot Ryssland i fråga om krigsmateriel och PDA.

Motionen

I kommittémotion 2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD) yrkande 2 understryks behovet av fler icke-spridningsövningar när det gäller massförstörelsevapen. I yrkande 3 påtalas att ISP behöver specialistkompetens vad avser säkerhetspolitik och erfarenhet från försvarsmakten.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis, liksom vid tidigare beredningar av skrivelsen om strategisk exportkontroll (bl.a. bet. 2021/22:UU9), att försvarsindustrin sedan lång tid tillbaka är en central del av den svenska säkerhets- och försvarspolitik. Krigsmaterielexporten stärker den svenska försvarsindustrins möjligheter att behålla en hög konkurrenskraftig teknisk nivå

och därigenom den kompetens som krävs för att underhålla och vidmakthålla Försvarsmaktens materielsystem.

En internationellt konkurrenskraftig tekniknivå bidrar i sin tur till att Sverige förblir ett intressant land för internationellt samarbete och medför bättre möjligheter för Sverige att påverka det internationella samarbetet inom exportkontroll. Det ligger i Sveriges säkerhetspolitiska intresse att värna ett långsiktigt och kontinuerligt samarbete i materielfrågor med ett antal traditionella samarbetsländer, vilket bygger på både export och import av krigsmateriel.

Utskottet konstaterar att regeringens årliga skrivelse till riksdagen fyller en viktig funktion när det gäller insyn i frågor som rör exportkontrollen och exporten av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Skrivelsen har utvecklats från en kortfattad sammanställning av svensk krigsmaterielexport till en omfattande redogörelse för svensk exportkontrollpolitik i dess helhet. Fler statistiska uppgifter kan lämnas idag tack vare bättre informationsbehandlingssystem och en öppnare politik. Utskottet välkomnar att skrivelsen denna gång innehåller en redogörelse för donationerna av militär utrustning till Ukraina och en beskrivning av konsekvenserna för exportkontrollen av Sveriges ansökan om Natomedlemskap.

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandet om vikten av att säkerställa att ISP har rätt kompetens anföra följande. Utskottet anförde i samband med beredningen av budgeten för 2023 att den delade regeringens uppfattning att Sverige ska upprätthålla en strikt, effektiv och modern exportkontroll samt att ett Natomedlemskap kommer att förändra förutsättningarna för krigsmaterielexport inom Sveriges nationella regelverk. Utskottet tillstyrkte därmed regeringens förslag om att öka anslaget för ISP med 62,4 miljoner kronor mot bakgrund av att Inspektionen för strategiska produkter (ISP) befintliga uppgifter har utökats och vuxit. Utskottet noterade även att ISP har uppdraget som behörig myndighet i anslutning till genomförandet av sanktioner, och särskilt de beslutade EU-förordningarna om restriktiva åtgärder mot Ryssland och Belarus och att tillstånds- och tillsynsärendena har ökat och blivit mer komplexa.

Utskottet framhöll i samband med beredningen av budgeten för 2022 (bet. 2021/22:UU1) vikten av att ISP har resurser för att rekrytera och behålla en hög kompetens. Utskottet ansåg att myndighetens ökade anslag kunde säkerställa detta och såg därför inte anledning att skjuta till ytterligare medel. Utskottet konstaterar att det är regeringen som genom sina styrinstrument ska säkerställa att myndigheten har möjlighet att fullfölja sitt uppdrag.

Vikten av icke-spridningsövningar tas upp i ett motionsyrkande. Utskottet utgår från att berörda myndigheter genomför den övningsverksamhet som är nödvändig för att utföra sina uppdrag, men är i övrigt inte berett att tillmötesgå motionärerna.

Därmed avstyrker utskottet motion 2022/23:2386 (SD) yrkandena 2 och 3.

Regelverket för krigsmaterielexport

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår samtliga motioner.

Jämför reservation 2 (SD) och 3 (V).

Skrivelsen

Kontrollen av export av krigsmateriel är nödvändig för att uppfylla Sveriges nationella målsättningar och internationella åtaganden, samt för att säkerställa att utförelsen av produkter från Sverige görs i enlighet med det fastställda exportkontrollregelverket.

Krigsmateriel får enligt 1 § andra stycket lagen (1992:1300) om krigsmateriel endast exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser eller Sveriges utrikespolitik i övrigt. Tillståndsprövningen görs i enlighet med de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport, EU:s gemensamma ståndpunkt om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel samt vapenhandelsfördraget (Arms Trade Treaty, ATT). Inspektionen för strategiska produkter (ISP) är behörig tillståndsmyndighet.

De multilaterala avtalen och instrumenten om nedrustning och icke-spridning av massförstörelsevapen är viktiga uttryck för det internationella samfundets strävan att förhindra spridning av sådana vapen. Genom att kontrollera handeln med PDA kan spridningen motverkas. Exportkontrollen möjliggör för enskilda stater att uppfylla sina internationella åtaganden på icke-spridningsområdet. Exportkontroll av PDA krävs även för att minska oönskad och destabiliserande utveckling av konventionella militära förmågor. Genom att säkerställa att PDA inte exporteras till mottagare som är olämpliga för Sverige stärks vårt lands säkerhet. Det är således både utifrån ett icke-spridningsperspektiv och ett säkerhetspolitiskt perspektiv nödvändigt för Sverige att ha en strikt och effektiv nationell exportkontroll av PDA.

Den strategiska exportkontrollen under 2022 har till stor del präglats av det försämrade internationella säkerhetspolitiska läget. Rysslands aggression mot Ukraina och fullskaliga invasion av landet den 24 februari 2022 utgör ett flagrant brott mot folkrätten och den europeiska säkerhetsordningen. Rysslands krigföring mot Ukraina kom i hög grad att prägla svensk utrikes- och säkerhetspolitik under året och ledde till betydande konsekvenser även på exportkontrollområdet.

Som ett svar på den ryska invasionen av Ukraina den 24 februari införde EU historiskt omfattande sanktioner mot Ryssland under 2022. Sanktionspaketen omfattade bl.a. produkter med dubbla användningsområden, avancerad teknologi och civila skjutvapen. Sanktioner mot Ryssland när det gäller krigsmateriel infördes av EU redan 2014 när landet påbörjade sin

olagliga aggression mot Ukraina. För att stödja Ukraina har Sverige skickat flera stödpaket inklusive krigsmateriel. Inte sedan finska vinterkriget har Sverige bistått ett land i väpnad konflikt med krigsmateriel, på det sätt som vi nu stöder Ukraina.

Sverige ansökte den 18 maj 2022 om medlemskap i Nordatlantiska fördragsorganisationen (Nato). Ett Natomedlemskap kommer att förändra förutsättningarna för krigsmaterielexport inom Sveriges nationella regelverk. Regeringen har också konstaterat att det under ansökningsperioden råder försvars- och säkerhetspolitiska omständigheter med effekt på bedömningen av ansökningar från Natomedlemmar under 2022.

Under året förstärktes den svenska exportkontrollen av PDA genom ändringar i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd och förordningen (2000:1217) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd. Ändringarna trädde i kraft i augusti och motiverades av en reviderad version av PDA-förordningen – Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/821 av den 20 maj 2021 om upprättande av en unionsordning för kontroll av export, förmedling, transitering och överföring av samt tekniskt bistånd för produkter med dubbla användningsområden – som trädde i kraft den 9 september 2021.

Den allt snabbare tekniska utvecklingen inom framväxande teknologier, t.ex. artificiell intelligens, kvantdatorer och bioteknik, gjorde arbetet alltmer angeläget, både nationellt och i de multilaterala exportkontrollregimerna. Verksamheten inom ramen för vapenhandelsfördraget fortsatte under 2022, dock med anpassade arbetsformer till följd av covid-19.

Sverige har fortsatt att verka för ytterligare anslutning till och stärkt genomförande av fördraget, bl.a. genom frivilliga bidrag till relevanta aktörer inom civilsamhället. Vid slutet av 2022 hade fördraget 113 statsparter.

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 1 anförs att regeringen bör få i uppdrag att snarast genomföra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket för exportkontroll. I yrkande 2 anförs att Sverige inte ska godkänna följdleveranser av krigsmateriel som gäller affärer som gjordes innan det nya regelverket trädde i kraft, till icke-demokratiska och krigförande länder eller till länder med allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter. I yrkande 3 anförs att ISP bör hänskjuta prövningen till regeringen av alla utförelsetillstånd till icke-demokratiska och krigförande länder eller till länder med allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, inklusive framtida följdleveranser, för bedömning enligt det förändrade regelverket. I yrkande 4 anförs att regeringen i kommande skrivelser om strategisk exportkontroll bör redovisa enligt vilken version av lagen som exporttillståndet har beviljats.

I yrkande 13 anförs att regeringen bör initiera en utredning för att se över hur exportkontrollen av produkter med dubbla användningsområden ska kunna skärpas. I yrkande 14 anförs att regeringen bör återkomma med kriterier för att avgöra vad som räknas som allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter. I yrkande 15 anförs att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över hur import av krigsmateriel ska genomföras och integreras inom det förändrade regelverket.

I kommittémotion 2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD) yrkande 1 anförs behovet av en ny utredning som ser över exportkontrollregelverket och bl.a. anpassar det till den förändrade säkerhetspolitiska situationen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis att det nuvarande svenska exportkontrollregelverket består av lagen (1992:1300) om krigsmateriel och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel samt de principer och riktlinjer för krigsmaterielexport som har beslutats av regeringen och godkänts av riksdagen.

Lagen anger tillståndsprövningens övergripande villkor medan de generella principer och kriterier som ska beaktas i prövningen återges i riktlinjerna. Utskottet konstaterar att riksdagen den 28 februari 2018 biföll utskottets förslag till riksdagsbeslut i betänkande 2017/18:UU9, vilket innebär att regeringens förslag om skärpt exportkontroll av krigsmateriel antogs (rskr. 2017/18:163). Det nya regelverket trädde i kraft den 15 april 2018 och har därmed varit i kraft i drygt fem år.

Utskottet har vid flera tillfällen, senast i betänkande 2021/22:UU9, upprepat ståndpunkten att det, inom de ramar som ges av sekretesslagstiftningen, behöver finnas öppenhet och transparens för att nå en bred förankring av exportkontrollpolitiken i riksdagen och hos allmänheten. Genom ett parlamentariskt deltagande i beslutsprocessen skapas förutsättningar för kontinuitet och långsiktighet i exportkontrollpolitiken när det gäller krigsmateriel och genom ökad öppenhet förbättras möjligheterna till politiskt deltagande och ansvarsutkrävande.

Utskottet konstaterar att ISP har till uppgift att självständigt pröva ansökningar om tillstånd i enlighet med regelverket i dess helhet. ISP ska lämna över ett ärende till regeringens prövning om ärendet har principiell betydelse eller annars är av särskild vikt (1 § andra stycket krigsmateriel lagen). Ärenden som är av principiell betydelse eller större vikt överlämnas till regeringen för beslut eftersom riktlinjerna inte alltid ger tillräcklig vägledning. Av proposition 2017/18:23 med förslag till skärpt exportkontroll av krigsmateriel framkom att en följd av förändringarna för tillståndsprövningen väntades bli att fler ärenden kommer att behöva överlämnas till regeringens prövning. Utskottet konstaterar att Exportkontrollrådet (EKR) är ett viktigt stöd för ISP när det gäller att göra bedömningar i de känsligaste ärendena.

Flera yrkanden rör utvärdering eller analys av olika delar av det nya regelverket. Det framgår av skrivelsen att det svenska exportkontrollregelverket uppdateras regelbundet. På det sättet förbättras möjligheterna att framgångsrikt hantera de utmaningar som präglar icke-spridningsarbetet. Exempelvis beslutade regeringen 2021 att införa systematiska efterkontroller (verifikationsbesök) i utlandet av export av lätta vapen. Av skrivelsen framgår också att ISP kontinuerligt följer upp det skärpta svenska regelverket för export av krigsmateriel som trädde i kraft i april 2018. Utskottet konstaterar att regelverket följs upp och utvärderas löpande även på andra sätt, bl.a. genom riksdagens behandling av regeringens årliga skrivelse till riksdagen och genom samråden med EKR. Därför ser utskottet i nuläget inte något behov av ytterligare utvärderingar eller revideringar av regelverket i enlighet med vad som föreslås i flera motionsyrkanden.

Utskottet noterar i sammanhanget att regeringen anför att Sveriges Natomedlemskap kommer att förändra förutsättningarna för krigsmaterielexport inom Sveriges nationella regelverk. ISP har under 2022 med hänsyn till de förändrade försvars- och säkerhetspolitiska omständigheterna beslutat att bevilja tillstånd för följdleveranser från svensk försvarsindustri till Turkiet. Regeringen konstaterar att ansökan om medlemskap i Nato i hög grad stärker de försvars- och säkerhetspolitiska skäl som talar för att bevilja tillstånd för export av krigsmateriel till Natos medlemsstater. Utskottet utgår från att regeringen vid behov återkommer till utskottet i frågan.

När det gäller frågan om kontrollmekanismer för import av krigsmateriel behandlade utskottet denna fråga i betänkande 2017/18:UU9. Där anförde utskottet att det kan finnas skäl att överväga behovet och möjligheten till att införa regler för import av krigsmateriel. Utskottet utgår även fortsättningsvis från att regeringen överväger frågan och vid behov återkommer till riksdagen med förslag.

När det gäller följdleveranser behandlade utskottet denna fråga i samband med betänkande 2017/18:UU9 om skärpt export av krigsmateriel. Där konstaterade utskottet att långsiktiga utfästelser behövs för att svensk försvarsindustri ska kunna komma i fråga vid långsiktiga försvarsupphandlingar. Utskottet framhöll även att tolkningen av begreppet följdleverans bör vara restriktiv för att legitimera en fortsatt positiv presumtion för följdleveranser och man konstaterade att EKR har en uppgift att vid uttolkningen av följdleveransbegreppet säkerställa att tillståndsgivningen fortlöpande står i samklang med svensk försvars-, säkerhets- och utrikespolitik samt att den görs på ett enhetligt sätt.

Utskottet ställde sig även bakom regeringens förslag till precisering av följdleveransbegreppet, nämligen att det skulle omfatta reservdelar till tidigare levererad krigsmateriel, speciell ammunition till tidigare levererad krigsmateriel samt andra leveranser som har ett direkt samband med tidigare beviljade tillstånd. Vidare ställde sig utskottet bakom regeringens förslag om att förändringarna inte skulle få retroaktiv verkan, bl.a. mot bakgrund av en

strävan efter balans mellan de mottagande ländernas berättigade förväntningar på leveranssäkerhet och det svenska intresset av att vidmakthålla en strikt exportkontroll. Utskottet ställde sig därmed även bakom att den tidigare ordningen skulle fortsätta att tillämpas vid prövningen av följdleveranser i fråga om export som redan hade godkänts. Utskottet ser ingen anledning att omvärdera detta ställningstagande. Utskottet har heller inga invändningar mot hur statistiken presenteras i skrivelsen.

Mot bakgrund av vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2022/23:2384 (V) yrkandena 1–4 och 13–15 och 2022/23:2386 (SD) yrkande 1.

Tillämpning av regelverket

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår samtliga motioner.

Jämför reservation 4 (V).

Skrivelsen

Tillståndsprövningen sker i enlighet med de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport, EU:s gemensamma ståndpunkt om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel samt vapenhandelsfördraget (Arms Trade Treaty, ATT). ISP är behörig tillståndmyndighet.

Under 2022 innehade 346 företag, myndigheter och privatpersoner tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel. Sedan 2018 har antalet tillståndsinnehavare ökat med drygt 80 procent. Den huvudsakliga anledningen till ökningen är att ändringar i lagen om krigsmateriel innebär att viss ytterligare verksamhet kräver tillhandahållandetillstånd. Ökningen avser främst underleverantörer till systemtillverkare av krigsmateriel.

Under 2022 tog 62 länder emot leveranser av krigsmateriel från Sverige. Värdet av krigsmaterielexporten uppgick under 2022 till drygt 15,2 miljarder kronor. Exportvärdet minskade därmed med ca 24 procent jämfört med föregående år. Drygt 83 procent av exporten gick till de 39 länder som betecknas som etablerade samarbetsländer inom det försvars- och säkerhetspolitiska området. De mest betydande mottagarländerna känns igen från tidigare år. Försäljningen av Jas Gripen gjorde Brasilien (drygt 3 miljarder kronor) till det största mottagarlandet. Vid sidan av Brasilien var USA (knappt 2,6 miljarder kronor) och Tyskland (drygt 1,3 miljarder kronor) de största mottagarländerna. Exporten till USA utgjordes av bl.a. markstridssystem och marina artillerisystem medan exporten till Tyskland innefattade delar till missilsystem, självskyddssystem och marina ledningssystem. Även Ungerns och Tjeckiens leasing av Gripen-systemet får stort genomslag i statistiken.

Vid sidan av den etablerade samarbetskretsen var Indien och Förenade Arabemiraten de mest betydande mottagarländerna. Knappt 13 procent av exporten gick till dessa två länder. Under 2020 och 2021 genomfördes större följdleveranser av det luftburna radarsystemet Global Eye till Förenade Arabemiraten. Under 2022 skedde inga sådana leveranser och därför minskade värdet av export till landet kraftigt. Förenade Arabemiraten förväntas utgöra ett betydande mottagarland även framöver. Antalet tillstånd för nya affärer med länder utanför den etablerade samarbetskretsen var återigen mycket lågt. Till länder i Mellanöstern har endast följdleveranser i kategorin övrig krigsmateriel skett. Två utförelsetillstånd för följdleveranser till Turkiet har beviljats men någon faktisk export genomfördes inte till landet under 2022.

Den svenska krigsmaterielexporten till Ukraina har i huvudsak bestått av statliga donationer. Totalt elva tillstånd har beviljats för detta ändamål medan sju tillstånd avsett försäljning.

ISP har vid 37 tillfällen beviljat vidareöverlåtelse av svensktillverkad krigsmateriel från andra länder. Värdet av de beviljade utförelsetillstånden under 2022 uppgick till drygt 21,9 miljarder kronor, vilket är en ökning med knappt 50 procent jämfört med 2021. Även när det gäller värdet av beviljade utförelsetillstånd dominerar länder inom EU samt USA. Värdet av beviljade utförelsetillstånd till Finland, Tyskland och USA uppgick till över 16 miljarder kronor.

Motionen

I kommittémotion 2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 5 anförs att all vapenexport till de länder som deltar militärt i kriget i Jemen, följdleveranser inkluderat, bör upphöra omgående. I yrkande 6 anförs att Sverige skyndsamt bör ta initiativ i EU och FN för ett internationellt vapenembargo mot samtliga krigförande länder i Jemen. I yrkande 7 anförs att regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svensk krigsmateriel inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller skapar instabilitet i regionen. I yrkande 8 anförs att Sverige bör ta initiativ till ett EU-gemensamt vapenembargo mot Israel. I yrkande 9 anförs att Israels övergrepp mot de mänskliga rättigheterna bör vara skäl för att inte bevilja vare sig nya tillstånd eller följdleveranser till Israel. I yrkande 10 anförs att Sverige inte ska exportera krigsmateriel till Turkiet. I yrkande 11 anförs att Sverige bör verka för ett EU-gemensamt vapenembargo mot Turkiet. I yrkande 12 anförs att regeringen bör återkomma med en strategi för att stoppa vidareexporten och säkerställa att militärjuntan i Myanmar inte stärks med svensk krigsmateriel.

Utskottets ställningstagande

Utskottet framhåller att den svenska tillståndsprövningen bygger på en helhetsbedömning med utgångspunkt i regeringens riktlinjer och etablerad praxis. Dessa riktlinjer utgör de principer som regeringen har lagt fast i praxis

och som ska vara vägledande vid tillståndsprövningen. Vidare beaktas i tillståndsprövningen kriterierna i EU:s gemensamma ståndpunkt (2008/944/Gusp) och FN:s vapenhandelsfördrag.

Den svenska tillståndsprövningen av utförsel av krigsmateriel och annan utlandssamverkan bygger även på en uppdelning av de utrikespolitiska hindren i ovillkorliga hinder respektive villkorliga hinder. Ett ovillkorligt hinder innebär att en utförsel eller annan utlandssamverkan är utesluten. De ovillkorliga hindren är således hinder som förbjuder export trots att det kan vara motiverat utifrån säkerhets- eller försvarspolitiska skäl.

Utskottet konstaterar att ett beslut av FN:s säkerhetsråd, av EU eller av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) om ett vapenembargo utgör ett sådant ovillkorligt hinder. Utskottet konstaterar vidare att det i ärenden där det inte finns några ovillkorliga hinder ska göras en helhetsbedömning där hänsyn tas till alla omständigheter som är betydelsefulla för ärendet.

Förekomsten av ett villkorligt hinder innebär att det finns en presumtion för att tillstånd inte ska ges, men det ska också ställas mot de breda säkerhets- och försvarspolitiska intressen som kan finnas i det enskilda fallet. I riktlinjerna anges att respekt för mänskliga rättigheter och den mottagande statens demokratiska status utgör centrala villkor vid tillståndsprövningen. Ju sämre den demokratiska statusen är, desto mindre utrymme finns för att tillstånd beviljas. Ifall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i den demokratiska statusen utgör det hinder för beviljande av tillstånd.

I tillståndsprövningen ska det också beaktas om utförseln eller utlandssamverkan motverkar en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet. Riktlinjerna anger vidare att tillstånd till utförsel av krigsmateriel för strid, eller till annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel, inte bör beviljas om det avser en stat som befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat, oavsett om krigsförklaring har lämnats eller inte, en stat som är invecklad i en internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter.

Utskottet välkomnar att regeringen, som en konsekvens av Rysslands brott mot folkrätten i och med den fullskaliga invasionen av Ukraina, den 28 februari 2022 beslutade att donera krigsmateriel till Ukraina för att stödja landets rätt till självförsvar och att hävda sitt territorium. Regeringen har därefter fattat flera beslut om donationer av krigsmateriel. Frågor om Sveriges stöd till Ukraina behandlas närmare i betänkande 2022/23:UU14.

Utskottet noterar att ISP under 2022 med hänsyn till de förändrade försvars- och säkerhetspolitiska omständigheterna beslutat att bevilja tillstånd för följdleveranser från svensk försvarsindustri till Turkiet. Utskottet instämmer med regeringens bedömning att ansökan om medlemskap i Nato i hög grad stärker de försvars- och säkerhetspolitiska skäl som talar för att bevilja tillstånd för export av krigsmateriel till Natos medlemsstater. Beträffande

följdleveranser i övrigt vill utskottet hänvisa till sitt ställningstagande ovan (s. 10).

Av riktlinjerna framgår även att ett beviljat tillstånd till utförsel ska återkallas om det uppstår ett ovillkorligt exporthinder. Ett tillstånd bör också återkallas om den mottagande staten kommer i väpnad konflikt med en annan stat eller får inre väpnade oroligheter. Riktlinjerna anger även att det undantagsvis, i de två senare fallen, bör vara möjligt att avstå från att återkalla ett tillstånd, om det är förenligt med de folkrättsliga reglerna och med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (Gusp) genomför EU embargon som är beslutade av FN när det gäller bl.a. handel med vapen och produkter med dubbla användningsområden. EU kan med enhällighet också besluta om vissa embargon som går utöver vad FN:s säkerhetsråd har beslutat. Dessa beslut av EU:s ministerråd är ett utslag av medlemsstaternas vilja att agera gemensamt i olika säkerhetspolitiska frågor. Ett vapenembargo som har beslutats av FN eller EU genomförs genom tillämpning av respektive medlemsstats nationella regelverk för exportkontroll. EU:s vapenembargon omfattar normalt även förbud mot att lämna tekniska och finansiella tjänster med anknytning till krigsmateriel. Dessa förbud regleras i rådsförfordningar. Embargon mot handel med produkter med dubbla användningsområden regleras såväl i rådsbeslut som i rådsförfordningar. Även de åtföljs normalt av förbud mot att lämna tekniska och finansiella tjänster med anknytning till produkterna. Utskottet noterar att regeringen i budgetpropositionen för 2023 anför att Sverige inom EU ska verka för att nå ökad samstämmighet mellan medlemsstaterna i tillämpningen av EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport (prop. 2022/23:1 utg.omr. 5, bet. 2022/23:UU1). Utskottet återkommer till frågor om EU:s vapenembargon i betänkande 2022/23:UU10.

Utskottet avstyrker motion 2022/23:2384 (V) yrkandena 5–12 med hänvisning till vad som anförts.

Skrivelsen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger skrivelse 2022/23:114 till handlingarna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet föreslår att skrivelse 2022/23:114 läggs till handlingarna.

Motion som bereds förenklad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avstyrker motionen.

Utskottets ställningstagande

Utöver de yrkanden som behandlas tidigare i detta betänkande finns förslag i motioner som är föremål för förenklad motionsberedning enligt de riktlinjer som riksdagen har fastslagit med anledning av Riksdagskommitténs betänkande 2005/06:RS3 (bet. 2005/06:KU21, rskr. 2005/06:333–335). Utskottet har vid en genomgång och beredning noterat att den motion som återfinns i bilaga 2 inte kan vara aktuell för något tillkännagivande från riksdagen. Efter denna behandling avstyrker ett enigt utskott denna motion.

Reservationer

1. Övergripande frågor, punkt 1 (SD)

av Aron Emilsson (SD) och Yasmine Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Sverige deltar som en part i FN:s säkerhetsrådsresolution 1540 om säkerhet mot spridning av massförstörelsevapen. Inom ramen för denna resolution finns det s.k. Proliferation Security Initiative (PSI). Detta initiativ är mycket lovvärt, och det genomförs både internationella och nationella övningar i syfte att kunna samordna olika myndigheter och stater så att man kan hantera upptäckt av massförstörelsevapen och/eller komponenter på eget eller internationellt territorium. I Sverige har sådana övningar genomförts mellan ansvariga myndigheter där bl.a. ISP deltagit. Tyvärr har denna fråga inte prioriterats under senare tid och få övningar har genomförts. Därför menar vi att en ökad uppmärksamhet bör ägnas åt PSI-frågor och att fler övningar framför allt nationellt men också internationellt bör genomföras. De ansvariga myndigheterna bör ges i uppdrag att genomföra och delta i dessa övningar.

Vi har tidigare tagit upp behovet för den kontrollerande myndigheten ISP att ha erforderlig specialistkompetens för att kunna lösa sin uppgift. Detta har motiverats av Riksrevisionens granskning av exportkontrollen av krigsmateriel (RiR 2017:2 s. 36) där Riksrevisionen skriver: ”ISP har även uppgett att det är svårt att rekrytera medarbetare med kompetens inom exportkontrollområdet.” En avgörande kompetens är de som besitter militär kompetens och har erfarenhet av att arbeta inom Försvarsmakten på strategisk nivå och göra säkerhetspolitiska bedömningar, exempelvis stabsofficerare och tekniska officerare. Vi menar att regeringen i sin skrivelse fortfarande inte i tillräcklig utsträckning adresserar detta behov. Det är allvarligt att de kompetenser urholkas som behövs för exportkontroll kopplat till den materiel som exporteras. Därför behöver regeringen prioritera att denna kompetens finns hos ISP.

2. Regelverket för krigsmaterielexport, punkt 2 (SD)

av Aron Emilsson (SD) och Yasmine Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD) yrkande 1 och
avslår motion

2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 1–4 och 13–15.

Ställningstagande

Den senaste översynen av krigsmaterielregelverket genomfördes 2015 inom ramen för den parlamentariska utredningen Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (SOU 2015:72). Sedan dess har den säkerhetspolitiska situationen kraftigt ändrats och försämrats. För svensk del påverkar inte minst beslutet att ansöka om Natomedlemskap förutsättningarna för krigsmaterielexport. Flera remissinstanser, bl.a. Inspektionen för strategiska produkter och Utrikespolitiska institutet har lyft fram detta behov (prop. 2022/23:74).

Det handlar bl.a. om behovet av att kunna exportera krigsmateriel till stater i väpnad konflikt, där nuvarande praxis fortfarande föreskriver att så ej bör ske. Behovet av ökad krigsmaterielexport gör också att tillvägagångssätt när det gäller tillstånd för tillhandahållande och tillverkning behöver ses över så att det inte drabbar underleverantörer i samma utsträckning som i dag. Därutöver kan Sveriges hållning och regelverk behöva ändras på flera relaterade områden, och därför behöver en utredning snarast tillsättas som gör det möjligt att anpassa regelverket till den nya säkerhetspolitiska situationen och att Sverige är på väg att lämna sin militära alliansfrihet.

3. Regelverket för krigsmaterielexport, punkt 2 (V)

av Håkan Svenneling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 1–4 och 13–15 samt

avslår motion

2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Det nya regelverket för export av krigsmateriel trädde i kraft 2018. Syftet var att skärpa exportkontrollen av krigsmateriel gentemot icke-demokratiska stater. Dessvärre har inte förändringarna haft avsedd effekt. Sverige exporterar fortfarande vapen till diktaturer och länder som gör sig skyldiga till allvarliga övergrepp på de mänskliga rättigheterna.

Den skrivelse som vi nu behandlar är den fjärde statistiska sammanställning som redogör för ett helt år med det nya regelverket från 2018 som innehåller de förändrade riktlinjerna. Det inkluderar den demokratiska statusen, mänskliga rättigheter, exportens påverkan på en rättvis och hållbar utveckling i den mottagande staten, följdleveranser och internationell samverkan. Den mottagande statens demokratiska status uttrycks vara den viktigaste ändringen. Skrivelsen ger oss en möjlighet att återigen se vilken effekt det nya regelverket har haft. Jag ser positivt på att underlaget innehåller mer information än tidigare år eftersom det ökar transparensen och öppenheten kring vapenexporten. Att den svenska exporten ökar till icke-demokratiska stater visar dock på att regelverket har varit helt tandlöst när det gäller att sätta stopp för export till diktaturer och andra länder med omfattande demokratiska brister.

Det befintliga regelverket har framför allt två stora luckor. Den första handlar om att regelverket bara gäller tillstånd för nya affärer som ingåtts efter den 15 april 2018. Alla affärer som anses ha en koppling till affärer som beviljades innan villkoret på demokrati trädde i kraft kan klassas som s.k. följdleveranser och därmed undkomma den nya tillståndsprövningen. Följdleveranser kan handla om reservdelar, ammunition eller helt nya system av samma typ som tidigare levererats. Följdleveranser har ingen tidsgräns utan kan fortsätta hur länge som helst. Det pågår exempelvis följdleveranser till system som, enligt ISP, ursprungligen levererades från Sverige för 30–40 år sedan. Följdleveranser har länge varit ett av de största kryphålen i den svenska vapenexportregleringen och innebär att exporten kan fortsätta trots att inga helt nya affärer tillåts. En lagstiftning som inte inkluderar följdleveranser blir verkningslös om syftet är att sluta exportera vapen till krigförande och icke-demokratiska stater. Där kan t.ex. nämnas de tillstånd för följdleveranser till Israel som ISP beviljat under 2022.

Den andra luckan i regelverket är att det inte innebär ett stopp av export till icke-demokratiska stater, utan brister i den demokratiska statusen ska enbart påverka bedömningen och utgöra s.k. hinder för export. Om det sedan anses finnas avsevärda nationella försvars- eller säkerhetspolitiska intressen kan export ändå beviljas. Ställningstagandet att inte stödja och legitimerade odemokratiska och förtryckande regimer kan därmed åsidosättas om andra intressen anses väga tyngre i bedömningen. Ett tydligt exempel är hur Sveriges

ansökan om Natomedlemskap påverkat vapenexporten till det odemokratiska Turkiet. För första gången sedan exporten stoppades 2019 har nu tillstånd för export till landet återigen beviljats.

Det är under all kritik att det regelverk som tog sju år att arbeta fram och som den dåvarande regeringen uttryckte skulle göra ett av världens striktaste regelverk ännu striktare inte har bidragit till en minskning av svensk vapenexport till krigförande och icke-demokratiska länder som syftet var utan snarare tvärtom. Andelen vapenexport som går till odemokratiska stater är t.o.m. markant högre åren efter att det nya regelverket trädde i kraft. Regeringen bör få i uppdrag att snarast genomföra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket.

Problemen med det nya regelverket ligger både i dess utformning och i hur det tolkas. I bilaga till skrivelsen beskrivs hur följdleveranser har en särställning i de svenska riktlinjerna för utförelse: Enligt riktlinjerna bör tillstånd beviljas för utförelse av reservdelar till krigsmateriel som tidigare har exporterats eller överförts med tillstånd, om det inte finns ett ovillkorligt hinder. Detsamma bör gälla beträffande speciell ammunition till tidigare levererad krigsmateriel och andra leveranser som har direkt samband med tidigare levererad krigsmateriel. Följdleveranser bör bedömas från fall till fall enligt dessa förutsättningar. De tidigare riktlinjerna gäller följdleveranser till export som godkändes före den 15 april 2018. Jag menar att följdleveranser inte ska kunna genomföras till icke-demokratiska och krigförande länder eller till länder med allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter. Framtida följdleveranser ska liksom helt nya affärer bedömas enligt det förändrade regelverket. Det skulle innebära att Sverige inte längre exporterade krigsmateriel till icke-demokratiska stater i den utsträckning som görs i dag.

Sverige ska inte godkänna följdleveranser av krigsmateriel som gäller affärer som gjordes innan det nya regelverket trädde i kraft till icke-demokratiska och krigförande länder eller till länder med allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter.

Regeringen ska ta ansvar för att det förändrade regelverket också får effekt i bedömningar av krigsmaterielexporten. ISP bör hänskjuta prövningen till regeringen av alla utförelsetillstånd till icke-demokratiska och krigförande länder eller länder med allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, inklusive framtida följdleveranser, för bedömning enligt det förändrade regelverket.

Transparensen måste säkerställas i fråga om vilken version av lagstiftningen, främst före eller efter den 15 april 2018, som besluten om export lutar sig mot. I kommande skrivelser om strategisk exportkontroll bör regeringen redovisa enligt vilken version av lagen exporttillståndet har beviljats.

4. Tillämpning av regelverket, punkt 3 (V)

av Håkan Svenneling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 5–12.

Ställningstagande

Jemen

I mars 2015 inledde en militärallians, under ledning av Saudiarabien, flyganfall mot huthirebellerna i Jemen, vilka i sin tur får stöd från Saudiarabiens ärkefiende Iran. Kriget i Jemen pågår fortfarande och beskrivs av FN som världens värsta humanitära kris. Över 24 miljoner människor, 80 procent av befolkningen, behöver humanitärt stöd. Av dem är över 12 miljoner barn.

Den koalition som strider mot huthirebellerna i Jemen består, utöver Saudiarabien, av Bahrain, Kuwait, Förenade Arabemiraten, Egypten, Jordanien, Marocko, Senegal och Sudan. Fram till 2017 var även Qatar med i koalition. På Afrikas horn har luftrum, territorialvatten och militärbaser även gjorts tillgängliga av Eritrea, Somalia och Djibouti. Sverige har sedan bombningarna av Jemen startade exporterat krigsmateriel till sex av staterna som deltar i koalition. Bland mottagarna av exporten 2022 finns flera av de stridande parterna med, nämligen Förenade Arabemiraten, Saudiarabien, Jordanien och Kuwait. Enbart under 2022 gäller det export av krigsmateriel till ett värde av 7,5 miljoner kronor. Sedan kriget startade har Sverige exporterat krigsmateriel till ett värde av 13,8 miljarder kronor.

Samtliga av de länder som deltar i kriget i Jemen och som mottar svenska vapen är att betrakta som auktoritära stater som bryter mot de mänskliga rättigheterna. Länderna deltar uppenbarligen även i en väpnad konflikt. De uppfyller därmed samtliga huvudkriterier för att inte beviljas export av svensk krigsmateriel.

Trots alla regelverk och skrivningar, utöver lagen (1992:1300) om krigsmateriel, fortsätter vapenexporten till dessa länder. Att Sverige fortsätter att förse icke-demokratiska och krigförande stater med krigsmateriel är allvarligt, vanhedrande och högst oansvarigt. FN:s expertgrupp i Jemen rapporterade i september 2020 att länder som exporterar krigsmateriel till de krigförande staterna inte kan säkerställa att materielen inte kommer att användas för att begå krigsbrott. Det finns möjligheter inom det svenska regelverket att ge avslag på följdleveranser och dra tillbaka redan godkända

vapenaffärer om det finns särskilda skäl för det. Vänsterpartiet anser att det brutala krig som pågår i Jemen är ett tillräckligt starkt skäl. All vapenexport till de länder som deltar militärt i kriget i Jemen, inklusive följdleveranser, bör upphöra omgående.

Europaparlamentet har antagit flera resolutioner med krav på vapenembargon mot de stater som ingår i den saudiskledda koalitionen och enligt Europaparlamentet strider exporten av vapen till exempelvis Saudiarabien mot EU:s egna regler. Det är en tydlig signal till medlemsstaterna att sluta exportera vapen till Saudiarabien. Vänsterpartiet delar den uppfattningen och menar att regeringen bör agera i enlighet med Europaparlamentets rekommendation. Flera internationella organisationer, däribland svenska Rädda Barnen, arbetar för ett totalstopp av export av vapen till alla parter som krigar i Jemen. Arbetet har haft vissa framgångar i Tyskland, Norge och Danmark samt nyligen i USA och Italien. Tyvärr har inte den svenska regeringen ställt sig bakom kravet. Om Sverige ställde sig bakom kravet skulle det ge stöd till FN:s generalsekreterares upprop för vapenvila och fred i en tid då alla resurser måste mobiliseras för att hindra den humanitära krisen. Sverige bör skyndsamt ta initiativ i EU och FN för ett internationellt vapenembargo mot samtliga krigförande länder i Jemen.

Brasilien

Brasilien var under 2022 den största köparen av svensk krigsmateriel. Det svensk-brasilianska kontraktet om stridsflygplanet Jas knyter Sveriges och Brasiliens regeringar till varandra under lång tid framöver för ett ömsesidigt beroende. Man har aktivt arbetat för att få igenom denna affär inklusive att assistera Saab med detta. Den svenska regeringen har gått i god för hela 40 miljarder kronor som Brasilien har fått i lån för att kunna ha råd att köpa Jas-planen och även vapen från Sydafrika och Israel. Jag är mycket kritiskt till hur svenska regeringar agerat och den fortsatta affären måste bevakas noga, särskilt som Brasilien har uttryckt ett behov av ytterligare Jas-plan. Det finns stora risker att svenska vapen kommer att användas för att kränka mänskliga rättigheter och skapa instabilitet i Latinamerika. Även om den tidigare högerpopulisten Jair Bolsonaro inte längre sitter vid makten har hans tid som president präglat utvecklingen i landet. Regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svensk krigsmateriel inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller skapar instabilitet i regionen.

Israel

Israels övergrepp mot de mänskliga rättigheterna, folkrätten och det palestinska folket inte bara fortsätter utan blir dessutom allt grövre. Blockaden av Gaza fortskrider och det gör även byggandet av den mur som sedan länge har fördömts av FN. Antalet illegala bosättningar på ockuperad mark växer obehindrat och fördrivningen av palestinier från östra Jerusalem ökar. Israel fortsätter att arresteras, fängsla, tortera och i vissa fall döda dem som står upp mot ockupationen. Sedan det stod klart att Israels nya regering utgörs av en

koalition bestående av mycket starkt ultraortodoxa och högerextrema partier har våldet eskalerat drastiskt. Ingen fred tycks vara i sikte, och så länge Israel vägrar att respektera palestiniernas mest grundläggande mänskliga rättigheter kommer det inte att vara möjligt att uppnå fred. Genom sina konsekventa brott mot folkrätten framstår Israel som genuint ointresserat av att upphäva den ockupation av palestinsk mark som pågått i årtionden och som är nyckeln till en varaktig fred i Mellanöstern.

Sverige och det internationella samfundet har stora möjligheter att agera mot Israels ockupation av Palestina. Att strypa vapentillförseln är ett effektivt verktyg för att sätta press på alla parter. I dag förekommer ingen vapenexport från EU till de palestinska parterna, men flera EU-medlemmar exporterar vapen till Israel. All vapenexport från EU-länderna till Israel måste upphöra. Sverige bör ta initiativ till ett EU-gemensamt vapenembargo mot Israel.

I regeringens skrivelse noteras fyra beviljade utförseltillstånd för försäljning av krigsmateriel till Israel 2022. ISP skriver att tillstånden gäller följdleveranser av materiel som när den första affären gjordes inte klassificerades som krigsmateriel. Israels övergrepp mot de mänskliga rättigheterna bör vara skäl för att inte bevilja vare sig nya tillstånd eller följdleveranser till Israel.

Turkiet

Turkiet är ett bra exempel på det godtycke som den svenska lagstiftningen medger. Turkiet är ett land som upprepade gånger brutit mot såväl mänskliga rättigheter som folkrätten. Efter ett beslut i oktober 2019 stoppades all vapenexport till landet på grund av en militäroffensiv mot Syrien. Ingen export genomfördes under 2020 eller 2021.

I debatten låter det ofta som om det inte finns någon möjlighet att påverka affärerna, men sanningen är att ISP har flera olika möjligheter att stoppa vapenaffärer eller hänskjuta prövningen till regeringen som i slutändan alltid har ansvaret för den svenska vapenexporten. Det är alltså den politiska viljan som avgör. På samma sätt har man nu valt att återigen bevilja vapenexport till Turkiet. Inte på grund av demokratiska framsteg, en ökad respekt för folkrätten eller att man slutat bete sig militärt aggressivt mot andra länder – utan på grund av Sveriges ansökan om medlemskap i Nato. Sverige ska inte exportera krigsmateriel till Turkiet.

När Turkiet angrep det kurdiskdominerade området Rojava i nordöstra Syrien 2019 fördömde EU Turkiets agerande på svenskt initiativ. Samtidigt var inte EU-länderna beredda att gå lika långt i åtgärderna mot Turkiet som den svenska riksdagen och regeringen förespråkade. I stället för ett vapenembargo mot Turkiet enades man i EU om att rekommendera sina medlemsländer att se över sin militära export. Några länder, inklusive Sverige, stoppade sin vapenexport till Turkiet samtidigt som andra länder fortsatte sin. Turkiets militära aktioner i Syrien pågår alltjämt och den humanitära katastrofen är total. Sverige bör därför verka för ett EU-gemensamt vapenembargo mot Turkiet.

I en tid när respekten för folkrätten kränks av Ryssland på ett oacceptabelt och farligt sätt behöver Sverige kompromisslöst stå upp för folkrätten. Att acceptera att andra länder bryter mot densamma bara för att de är Natoländer är att undergräva den respekten.

Myanmar

Den humanitära situationen i Myanmar är mycket allvarlig. Sedan militärkuppen för två år sedan har tusentals civila dödats och över 1 miljon människor har tvingats på flykt. Möjligheterna att nå fram med humanitär nödhjälp är ytterst begränsade. Särskilt utsatt är folkgruppen rohingyer. FN:s råd för mänskliga rättigheter betecknar situationen i Myanmar som katastrofal.

Enligt FN har militärjuntan attackerat civila med både artilleri och flygräder. Under 1970- och 1980-talen exporterade Sverige granatgeväret Carl Gustaf till Myanmar. Trots att det gått flera decennier används de fortfarande av militären. Det har också avslöjats att granatgevär som exporterades till Indien i början av 00-talet sedan skickats vidare till Myanmar, helt i strid mot det slutanvändarintyg som fanns med tillverkaren Saab. Nyligen rapporterade organisationen Justice for Myanmar att viktiga reservdelar till granatgevären i form av tändrör exporterats vidare från Indien så sent som 2022.

EU har haft sanktioner mot export till Myanmar sedan 1996, vilka skärptes 2018 i och med de brutala övergreppen mot rohingyerna. Trots att det finns ett vapenembargo från EU mot Myanmar som Sverige är tvunget att följa används alltså svenska vapen av militärjuntan i Myanmar.

Det svenska företaget Micro Systemation AB (MSAB) har också i närtid exporterat s.k. produkter med dubbla användningsområden, i form av forensisk teknik, till Myanmars polis. Den senaste bekräftade försäljningen skedde under 2019. I Myanmar står polisen och militären nära varandra, vilket innebär att det inte går att säkerställa att tekniken endast har gått till polisen. Risken finns att även sådan svensk export har använts för inhemskt förtryck, bl.a. mot oppositionella och mot folkgruppen rohingyer. Regeringen bör återkomma med en strategi för att stoppa vidareexporten och säkerställa att militärjuntan i Myanmar inte stärks med svensk krigsmateriel.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2022/23:114 Strategisk exportkontroll 2022 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Följdmotionerna

2022/23:2384 av Håkan Svenneling m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att snarast genomföra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inte ska godkänna följdleveranser av krigsmateriel som gäller affärer som gjordes innan det nya regelverket trädde i kraft, till icke-demokratiska och krigförande länder eller till länder med allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ISP bör hänskjuta prövningen till regeringen av alla utförseltillstånd till icke-demokratiska och krigförande länder eller till länder med allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, inklusive framtida följdleveranser, för bedömning enligt det förändrade regelverket, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i kommande skrivelser om strategisk exportkontroll bör redovisa enligt vilken version av lagen exporttillståndet har beviljats och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all vapenexport till de länder som deltar militärt i kriget i Jemen, följdleveranser inkluderat, bör upphöra omgående och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige skyndsamt bör ta initiativ i EU och FN för ett internationellt vapenembargo mot samtliga krigförande länder i Jemen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svensk krigsmateriel inte bidrar till kränkningar av mänskliga

- rättigheter eller skapar instabilitet i regionen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ta initiativ till ett EU-gemensamt vapenembargo mot Israel och tillkännager detta för regeringen.
 9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Israels övergrepp mot de mänskliga rättigheterna bör vara skäl för att inte bevilja vare sig nya tillstånd eller följdleveranser till Israel och tillkännager detta för regeringen.
 10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inte ska exportera krigsmateriel till Turkiet och tillkännager detta för regeringen.
 11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för ett EU-gemensamt vapenembargo mot Turkiet och tillkännager detta för regeringen.
 12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en strategi för att stoppa vidareexporten och säkerställa att militärjuntan i Myanmar inte stärks med svensk krigsmateriel, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör initiera en utredning för att se över hur exportkontrollen av produkter med dubbla användningsområden ska kunna skärpas ytterligare och tillkännager detta för regeringen.
 14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med kriterier för att avgöra vad som räknas som allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
 15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över hur import av krigsmateriel ska genomföras och integreras inom det förändrade regelverket och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2386 av Yasmine Eriksson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en ny utredning som ser över exportkontrollregelverket och bl.a. anpassar det till den förändrade säkerhetspolitiska situationen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av icke-spridningsövningar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av specialistkompetens vid Inspektionen för strategiska produkter (ISP) och tillkännager detta för regeringen.

Motion från allmänna motionstiden 2022/23

2022/23:1617 av Martin Ådahl (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmana regeringen att utnyttja sina befogenheter att stoppa alla vapenleveranser till Saudiarabien, inklusive följdleveranser, för att tydliggöra att intentionerna i den svenska vapenexportlagstiftningen inte är att medge vapenexport till nationer som likt Saudiarabien uppenbart utför allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna och allvarliga brott mot civilbefolkningen i krig, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

BILAGA 2

Motion som avstyrks av utskottet

Motion	Motionärer	Yrkanden

5. Motion som bereds förenklat

2022/23:1617 Martin Ådahl (C)